

FAMILIA CA SPAȚIU FORMATOR AL CONȘTIINȚEI: PERSPECTIVE EDUCAȚIONALE DIN CĂRȚILE DIDACTICE ALE VECHIULUI TESTAMENT

Pr. Conf.univ.dr. Adrian VASILE

*Facultatea de Teologie Ortodoxă, Universitatea „Ovidius”, Constanța, Romania
preotadrian@yahoo.com*

ABSTRACT: The Family as a Consciousness - Shaping Space: Educational Perspectives from the Old Testament Teaching Books.

Rooted in the theological understanding of the family as a sacred space and formative microcosm of the Church, this reflection draws upon the sapiential literature of the Old Testament to reveal the divine wisdom entrusted to parents in their vocation of raising children. The home emerges as the first and most influential school of moral and spiritual formation, where the child's conscience is shaped through love, discipline, and reverence for God's commandments. The biblical texts offer a holistic vision of education – intellectual, ethical, and religious – centred on the fear of the Lord as the beginning of wisdom and the foundation of a just life. Within this framework, parental authority is not seen as coercive power, but as a sacred duty marked by example, consistency, and prayerful guidance. The scriptural insights explored here illuminate the enduring relevance of biblical pedagogy in the life of the Christian family and affirm its vital role in forming hearts prepared not only for responsible citizenship, but for the Kingdom of Heaven.

Keywords: *family, education, Old Testament, conscience, virtue, spiritual formation*

Introducere

În contextul zbuciumat al lumii contemporane, marcată de instabilitate morală, relativism valoric și presiuni sociale multiple, familia rămâne unul dintre puținele sanctuare ale autenticității și ale transmiterii adevărului. În sânul ei, omul își descoperă identitatea, își formează conștiința și deprin-

de primele lecții ale iubirii, ale jertfei și ale responsabilității. Pentru teologia ortodoxă, familia nu este doar o instituție socială, ci un spațiu sacru, o „mică biserică”, așa cum a fost numită de Sfinții Părinți. Ea este locul în care se împletește taina vieții cu taina educației, în care lucrarea harului lui Dumnezeu se întâlnește cu efortul părinților de a forma suflete vii și conștiințe treze.

Din această perspectivă, credem cu tărie ca educația nu se reduce la o simplă acumulare de cunoștințe, ci presupune o formare integrală a omului – morală, spirituală și intelectuală – având drept model pe Hristos, „învățătorul cel bun”. Prin urmare, familia are o misiune profund pedagogică, iar părinții devin, prin vocația lor, primii dascăli ai credinței și ai vieții pentru copiii lor. Acest demers nu este unul opțional, ci exprimă o datorie sfântă, izvorâtă din însăși dragostea pe care Dumnezeu o arată creației Sale și din porunca de a cultiva chipul lui Dumnezeu în om, spre asemănare.

Apreciem că Vechiul Testament, în special prin cărțile sale didactice – oferă un tezaur pedagogic de o valoare inestimabilă. Ele nu doar că trasează un set de norme morale, ci zugrăvesc cu finețe rolul educației în procesul devenirii omului. În aceste scrieri, educația este văzută ca o lucrare divino-umană, în care părinții sunt chemați să colaboreze cu harul lui Dumnezeu pentru modelarea unei personalități sănătoase și bine ancorate în adevăr. Disciplina, cumpătarea, dreptatea, iubirea de muncă, respectul pentru semeni și pentru părinți – toate aceste virtuți sunt prezentate ca temelii ale unei vieți binecuvântate, iar cultivarea lor revine în primul rând familiei.

Nu întâmplător, înțelepciunea vechi-testamentară subliniază cu stăruință că „începutul înțelepciunii este frica de Dumnezeu” – un adevăr de o profunzime covârșitoare. Această frică nu este una de tip punitiv, ci exprimă o atitudine de reverență, de recunoaștere a suveranității divine și de disponibilitate interioară spre ascultare și formare. A educa, în această lumină, înseamnă a îndruma copilul pe o cale în care valorile nu sunt negociabile, ci trăite cu convingere; înseamnă a plămădi în sufletul său dorința de bine și setea de adevăr.¹

Din perspectivă noastră creștin-ortodoxă, educația realizată în familie are ca scop final nu doar buna integrare în societate, ci, mai presus de toate, mântuirea. Conștiința copilului, formată cu răbdare și discernământ

---

1 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196. DOI: 10.5281/zenodo.5507180.

în mediul familial, devine o icoană vie a chipului lui Dumnezeu, capabilă să distingă binele de rău, să aleagă virtutea în locul păcatului și să se deschidă lucrării Duhului Sfânt. De aceea, responsabilitatea părinților este uriașă, iar îndrumarea oferită de Sfânta Scriptură – un sprijin de nădejde în această lucrare delicată și sfântă.

1. Importanța educației în cărțile didactice ale Vechiului Testament

Familia are un rol esențial în creșterea și formarea copiilor, iar această responsabilitate revine în mod firesc părinților, care sunt chemați să o îndeplinească cu toată seriozitatea. Obligația părinților de a-și educa copiii derivă direct din caracterul indispensabil al educației. Este bine cunoscut faptul că fiecare copil vine pe lume cu un potențial complex de înclinații și predispoziții, care pot fi dezvoltate pozitiv sau negativ, în funcție de influențele mediului în care trăiesc. De asemenea, orice formă de organizare socială a avut idealuri clare și a cerut din partea familiilor să-și orienteze eforturile educative în direcția împlinirii acestora. Istoria culturii universale demonstrează că marile personalități care au contribuit la progresul civilizației sunt, în mare parte, rezultatul unei educații solide oferite în sânul familiei.

Din punct de vedere teologic, nevoia de educație derivă din faptul că omul nu a fost creat desăvârșit, ci cu posibilitatea de a deveni mai bun, fiind chemat să lucreze permanent la desăvârșirea sa. Această necesitate a educației s-a făcut și mai simțită după căderea în păcat a protopărinților. Pierzând sprijinul harului divin, omul a resimțit acut nevoia unui mijloc prin care să-și redreseze viața și să tindă spre o stare mai bună. Acest mijloc a fost identificat în educație, în formarea și modelarea propriei personalități.

Pentru ca activitatea educativă să fie cât mai eficientă, cărțile didactice, dar și întreaga Sfântă Scriptură oferă părinților numeroase exemple și îndrumări teoretice și practice. Din acest motiv, se spune că Sfânta Scriptură este o sursă valoroasă, atât din punct de vedere teoretic, cât și practic, în arta creșterii și educării copiilor².

Dreptul și datoria părinților de a educa copiii izvorăsc în mod firesc din actul nașterii (Sirah VII, 28–29). Sfânta Scriptură avertizează asupra faptului că această chemare nu trebuie ignorată, deoarece lipsa de implicare în procesul educativ poate avea consecințe negative. Astfel, în Cartea Pro-

---

2 J. B. Knor, *Die Pädagogik der Hl. Schrift*, G.J. Manz, Regensburg, 1925, p. 11.

verbelor se afirmă că „toiagul și musturarea dau înțelepciune, iar copilul lăsat în voia lui aduce rușine mamei sale” (Sirah XXIX, 15). Așadar, părinții sunt chemați să-și îndeplinească cu devotament responsabilitățile pentru buna funcționare și dezvoltare a vieții de familie. Ei trebuie să le dorească binele copiilor lor, așa cum Dumnezeu, Tatăl întregii omeniri, vrea binele fiecărui om (Prov. III, 12), iar mila Lui se revarsă asupra celor care cred în El și respectă poruncile Sale (Ps. CII, 13)³.

Părinții au o responsabilitate dublă, atât față de Dumnezeu, cât și față de societate: aceea de a asigura copiilor condiții materiale decente, dar și de a se implica activ în dezvoltarea și modelarea personalității acestora. Personalitatea nu este un dat moștenit, ci rezultatul unei activități susținute și bine organizate, în care educația joacă un rol esențial. Educația primită în cadrul familiei constituie fundamentul pentru dezvoltarea armonioasă și completă a copilului. Totuși, această misiune educativă a părinților este adesea una dificilă și plină de provocări. Cea mai importantă sarcină a lor este aceea de a cultiva dimensiunea spirituală a copiilor, întrucât „înțelepciunea este mai valoroasă decât argintul și prețul ei întrece cel mai curat aur; este mai de preț decât pietrele scumpe” (Prov. III, 14–15). Cei care neglijează această datorie încalcă nu doar buna relație cu propriii copii, ci comit o nedreptate atât față de ei, cât și față de societate. Din acest motiv, Sfânta Scriptură condamnă o asemenea atitudine: „Rușine este pentru tată fiul care nu a fost educat, iar fata neglijată aduce umilință” (Sirah XXII, 3).

Sfaturile părinților au o valoare deosebită pentru copii, deoarece, odată înrădăcinate în sufletul lor din fragedă copilărie, vor influența în mod pozitiv întreaga lor viață. De aceea, autorul Cărții Proverbelor sfătuiește: „Îndrumă pe tânăr încă din copilărie în calea pe care trebuie să meargă, iar când va fi bătrân nu se va abate de la ea” (Sirah XXII, 6). Așadar, înțelepciunea biblică subliniază importanța sfaturilor bune oferite de părinți, care contribuie la luminarea minții copiilor, la dezvoltarea discernământului și la o viață bine organizată (Prov. IV, 1–6)⁴.

Din toate acestea reiese clar că educația este absolut esențială și că, din această necesitate, decurge nu doar dreptul, ci și obligația părinților de a lucra constant pentru a le oferi copiilor o educație solidă, prin cuvânt

---

3 Gherasim Timuș, *Note si meditatiuni asupra psalmilor*, București, 1986, p. 497.

4 Henri Lesêtre, *La Sainte Bible, Texte de la Vulgate: Le Livre des Proverbes*, Forgotten Books, London, 2020, p. 66.

și exemplu. Această datorie se transmite din generație în generație: copiii educați astăzi vor deveni, la rândul lor, părinți pregătiți pentru a-și forma urmașii printr-o educație frumoasă și temeinică (Ps. LXXVII, 5–7)⁵.

2. Scopul educației în viziunea cărților didactice

Pornind de la învățătura potrivit căreia Dumnezeu l-a creat pe om după chipul Său, cu menirea de a tinde către asemănarea cu El, reiese clar că omul este chemat să depună un efort constant în această direcție. Creștinul își ghidează acest demers de perfecționare interioară urmând principiile religioase și morale transmise prin Revelația divină. Așa cum spune psalmistul: „Omului care se teme de Domnul, îi arată Domnul ce cale să aleagă. Sufletul aceluia va fi în fericire și urmașii lui vor moșteni pământul” (Ps. XXIV, 11–12). În Cartea Proverbelor, „frica de Dumnezeu” este descrisă ca fiind începutul înțelepciunii (Prov. I, 7), o expresie care sintetizează Legea divină⁶. Totuși, această „frică” nu trebuie interpretată ca o teamă servilă, specifică raportului dintre sclavi și stăpâni, ci ca un complex de sentimente: respect profund, devotament, ascultare, smerenie și, în primul rând, iubire⁷. Solomon afirmă cu tărie că „frica de Domnul este izvorul învățăturii și al înțelepciunii” (Prov. XV, 33).

Pe plan moral și social, părinții au responsabilitatea de a-și pregăti copiii pentru viață. Povestea biblică a creației arată că omul nu a fost destinat să trăiască izolat, ci în comunitate, iar viața în societate presupune respectarea unor reguli și asumarea unor îndatoriri pentru ca fiecare membru să poată beneficia de drepturi. Numai într-o societate bazată pe principii morale solide, omul poate să-și realizeze menirea pe pământ, aceea de a stăpâni natura și de a contribui la bunăstarea comună (Fac. I, 26).

Conform cărților didactice, societatea așteaptă de la membrii ei să fie educați, cinstiți, drepecți, muncitori, curajoși, iubitori de pace, altruști și modești. Aceste virtuți nu sunt înnăscute, ci se cultivă prin educație. De aceea, părinții sunt chemați să le sădească în inimile copiilor încă din primii ani de viață, să depună toate eforturile în procesul educativ și să înțeleagă că fiecare contribuție la formarea copilului reprezintă un pas spre fericirea familiei și progresul societății.

5 J. A. Petit, *La sainte Bible*, vol. VIII, Forgotten Books, London, 2024, p. 38.

6 Vasile Tarnavschi, *Arheologia biblică*, Editura Consiliului Eparhial Ortodox al Bucovinei, Tiparul „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1930, p. 186.

7 Henri Lesêtre, *op. cit.*, p. 38.

Părinții trebuie să le insuflă copiilor dragostea pentru învățătură și să le creeze condițiile necesare dezvoltării intelectuale. În acest sens, cărțile didactice recomandă: „Silește-ți inima către învățătură și urechea ta la cuvinte de înțelepciune” (Prov. XXIII, 12), iar în alt loc este subliniată valoarea cunoașterii: „Fericit este omul care a aflat înțelepciune și bărbatul care a dobândit pricepere. Căci câștigul ei e mai de preț decât argintul și mai valoros decât aurul curat” (Prov. III, 13–14)⁸.

Un copil bine educat și înzestrat cu cunoștințe este un dar pentru societate și un motiv de mândrie pentru părinții care s-au dedicat formării sale. El reflectă fidel eforturile depuse de familie⁹. Astfel de părinți se vor bucura de respectul copiilor și de satisfacția roadei muncii lor, căci „fiul înțelept este bucuria tatălui său” (Prov. XV, 20). Conform Proverbelor, lipsa de implicare a părinților în educația intelectuală a copiilor are efecte negative asupra familiei și societății: „Omul este prețuit pentru înțelepciunea sa, iar cel lipsit de minte este disprețuit” (Prov. XII, 8).

Manualele recomandă educarea copiilor în spiritul dreptății, întrucât simțul dreptății se dezvoltă împreună cu instruirea intelectuală. Potrivit Proverbelor, numai cel înțelept poate iubi și înțelege dreptatea: „Toate sunt drepte pentru cel priceput și clare pentru cei care au dobândit știința” (Prov. VIII, 9). Virtutea dreptății este esențială pentru o societate armonioasă: „Dreptii vor moșteni pământul și vor locui în el veșnic” (Ps. XXXVI, 29)¹⁰. Proverbele îl pun în contrast pe cel bogat cu cel drept, subliniind că „nu comorile nedrepte, ci dreptatea scapă de la moarte” (Prov. X, 2; XI, 4). Cel drept este binecuvântat de Dumnezeu (Prov. X, 6), iar faptele sale sunt izvor de viață (Prov. X, 11, 16). În fața greutăților, „dreptul este ca o temelie statornică” (Prov. X, 25), iar cuvintele sale răspândesc înțelepciune (Prov. X, 31)¹¹. Dacă părinții se vor dedica cu toată ființa educației în spiritul dreptății, nedreptatea va fi înlăturată din societate, împlinindu-se astfel cuvântul psalmistului: „Faceți dreptate orfanului și celui slab; apărați pe cel sărac și necăjit!” (Ps. LXXXI, 3)¹².

---

8 *Ibidem*, p. 116.

9 Josepho Knaheubauer, *Commentarius in Proverbia*, Generic Publisher, Paris, Homebush West, 1918, p. 90.

10 Cl. Fillion, *La Sainte Bible*, Independent Publishers Group, Chicago, 2021, p. 115.

11 Pr. Prof. M. Chialda, „Învățăături moral-sociale în Proverbele lui Solomon”, în *Studii Teologice*, an. VII (1950), nr. 1–2, p. 13.

12 J. A. Petit, *op. cit.*, p. 74.

Pe lângă dreptate, părinții trebuie să cultive în sufletul copiilor dragostea pentru pace, o condiție esențială pentru existența și progresul societății. Promovând pacea, copiii vor dezvolta iubire față de semenii, iar viața într-o asemenea comunitate va aduce o fericire autentică. Autorul Proverbelor afirmă: „Mai bună este o bucată de pâine uscată în pace, decât o casă plină cu ospaț, dar cu vrajbă” (Prov. XVII, 1), iar psalmistul îndeamnă: „Privește la cel fără prihană și ia aminte la cel drept: viitorul aceluia este pacea” (Ps. XXXVI, 37)¹³. Proverbele ne arată că dragostea de pace se formează prin deprinderea virtuților: „Cei care vor asculta de sfaturile înțelepciunii vor trăi în pace și liniște și nu se vor teme de rele” (Prov. I, 33). Această pace nu este doar una exterioară, ci și lăuntrică, care însoțește credinciosul în această viață și dincolo de ea (Prov. II, 7; VIII, 35–36). Omul virtuos creează în jurul său un climat de pace, armonie și bună înțelegere¹⁴.

În cadrul educației moral-sociale, părinții au și misiunea de a cultiva în copiii lor dragostea pentru muncă. Prin propriul exemplu, trebuie să-i convingă că munca este singura cale atât pentru obținerea celor necesare traiului, cât și pentru dezvoltarea personală¹⁵. În cărțile didactice, îndemnul la muncă este constant: „Cel ce își lucrează pământul se va sătura de pâine, iar cel ce urmărește deșertăciuni este lipsit de minte” (Prov. XII, 11). De asemenea: „Mai de preț este cel smerit dar harnic, decât cel care se crede mare și nu are ce mânca” (Prov. XII, 9). Munca este prețuită pentru că este contextul în care omul își poate desăvârși personalitatea, este sursa tuturor bunurilor materiale și spirituale. Fără muncă, nu există progres, ci doar stagnare și decădere¹⁶.

Atât prin comportamentul personal, cât și prin mijloace specifice de formare, părinții au responsabilitatea de a combate atitudinile de lene și pasivitate, care duc la degradarea morală, la lipsa resurselor materiale și la pierderea respectului din partea celorlalți (Prov. XX, 13). Pentru cel care refuză munca din comoditate, cărțile didactice oferă următorul îndemn: „Du-te la furnică, leneșule, și privește cum muncește și ia aminte! Ea nu are conducător, nici supraveghetor sau sfătuitor, dar își pregătește hrana vara și își strânge proviziile la timpul potrivit. Sau uită-te la albină și observă cât e de harnică și cât de bine își face treaba... Este iubită și apreciată de toți, deși

13 Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 104.

14 Pr. Prof. M. Chialda, *art. cit.*, p. 23.

15 Emmanuel Podechard, *L'Éclésiaste*, Legare Street Press, Hungerford, 2022, p. 358.

16 Pr. Prof. M. Chialda, *art. cit.*, p. 11.

este mică în putere, dar deosebit de iscusită” (Prov. VI, 6–8)¹⁷. Concluzia trasă de autorii cărților didactice este clară: „Cea mai de preț comoară pentru om este munca” (Prov. XII, 27).

În cadrul educației morale și sociale, părinții sunt datori să dezvolte în copii sentimentul de solidaritate și respect față de comunitate, deoarece omul, prin natura și modul său de viață, este o ființă socială și are nevoie de sprijinul celor din jur. Simțul apartenenței la colectiv trebuie construit pe convingerea că doar prin efort comun, în care fiecare contribuie după capacitățile proprii, societatea își poate atinge idealurile. Cărțile didactice oferă numeroase exemple în sprijinul valorii muncii colective¹⁸. Astfel, Ecleziastul spune: „Mai bine doi decât unul, căci au o bună răsplată pentru munca lor. Dacă unul cade, celălalt îl va ajuta să se ridice. Dar vai de cel care e singur și nu are pe cineva care să-l sprijine!” (Ecl. IV, 9–10).

Viața în comunitate este considerată superioară individualismului și este lăudată de autorii biblici, pentru că într-o astfel de societate membrii sunt egali în drepturi și responsabilități și trăiesc după valorile dreptății și iubirii¹⁹. A trăi în colectiv nu înseamnă dezordine, ci presupune structură, muncă și disciplină – aspecte pe care părinții nu trebuie să le ignore. Dat fiind că educația este influențată și de mediul social, Cartea Proverbelor avertizează: „Cine umblă cu cei înțelepți devine înțelept, iar cine se aliază cu cei fără minte va avea de suferit” (Prov. XII, 20)²⁰. Ignorarea cultivării spiritului comunitar, a respectului pentru muncă și a grijii pentru bunurile comune este o greșală gravă a părinților, pentru că „fiul neînvățat și fiica neînvățată sunt o rușine pentru tatăl lor” (Sirah XXII, 3).

Un alt rezultat benefic al educației pentru viața în comun este iubirea față de popor și de patrie. Acest sentiment, potrivit învățaturii din Proverbe, izvorăște din înțelepciune, deoarece doar cei înțelepți pot governa cu adevărat în mod echilibrat o cetate (Prov. XXIX, 8). Un lider lipsit de înțelepciune este asemănat cu „un leu care răcnește” sau „un urs hrăpăreț”, care apasă asupra unui popor lipsit de apărare (Prov. XXVIII, 15).

Virtutea cumpătării este, de asemenea, subliniată în cărțile didactice ca element esențial al educației morale și sociale. Părinții trebuie să-i învețe pe copii, încă de mici, să o practice în mod constant. Cumpătarea este deseori prezentată în contrast cu lăcomia. Astfel, Proverbele avertizează: „Să nu

---

17 Henri Lesêtre e, *op. cit.*, p. 74.

18 J. A. Petit, *op. cit.*, p. 33.

19 Pr. Prof. M. Chialda, *art. cit.*, p. 17.

20 Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 111.

tânjească inima ta după cei păcătoși, ci să rămână mereu în frica Domnului” (Prov. XXIII, 17).

Această virtute ar trebui aplicată în toate domeniile vieții, dar mai ales în relație cu mâncarea și băutura, deoarece lăcomia nu doar că dăunează sănătății, ci afectează și imaginea socială a persoanei. În plus, ea conduce la sărăcie, degradare și pierderea demnității (Prov. XXIII, 20)²¹.

Totodată, copiii trebuie educați să nu reacționeze cu furie sau răz-bunare atunci când se simt nedreptățiți. Astfel de reacții sunt semne de imaturitate și lipsă de autocontrol. Cartea Eccleziastului spune clar: „Nu te grăbi să te enervezi în inima ta, căci mânia își găsește locul în sufletul celor fără minte” (Ecl. VII, 9). Autocontrolul, adică stăpânirea impulsurilor și a pasiunilor, este o trăsătură apreciată și recomandată și în Proverbe (Prov. XII, 16; XIV, 17; XVII, 13; XX, 22).

Pe lângă virtuțile pe care trebuie să le cultive în sufletele copiilor, părinții au și datoria de a le asigura toate cele necesare pentru creșterea și dezvoltarea lor. Fiind dependenți de părinți în plan material până la maturitate, copiii au dreptul la sprijin, iar acest aspect este considerat firesc de cărțile didactice, parte integrantă a iubirii părintești. Astfel, Biblia menționează doar indirect această obligație: „O casă și o avere sunt moștenire de la părinți” (Prov. XIX, 14), iar „omul bun lasă moștenire chiar și nepoților săi” (Prov. XIII, 22).

Asigurarea condițiilor materiale pentru o creștere sănătoasă are și consecințe asupra sănătății copiilor. Lipsa acestora îi expune la suferințe și boli. Importanța sănătății este evidențiată de înțelepciunea biblică astfel: „Sănătatea și puterea sunt mai de preț decât tot aurul, iar un trup sănătos este mai valoros decât bogățiile nenumărate” (Sirah XXX, 15).

Prin urmare, cărțile didactice oferă o multitudine de sfaturi valoroase pentru părinți în relația cu propriii copii. Din cele prezentate, putem concluziona că Sfânta Scriptură, în special prin cărțile didactice, transmite principii clare și utile pentru formarea morală, socială și spirituală a tinerelor generații.

3. Metode recomandate de cărțile didactice în educația copiilor

Pentru a avea succes în procesul de educare, părinții sunt îndemnați să utilizeze metode și mijloace specifice, dintre care unele sunt sugerate direct în cărțile didactice. Aplicând aceste metode, părinții vor reuși să modeleze

---

21 R. Cornely, I. Knabenbauer și F. de Hummelauer, *op. cit.*, p. 44.

personalitatea copilului în mod continuu, consolidând armonia în familie și contribuind astfel la împlinirea misiunii sociale a acesteia.

În primul rând, cărțile didactice subliniază cât de important este ca părinții să fie un exemplu ireproșabil pentru copiii lor. Comportamentul și cuvintele lor trebuie să fie în deplină concordanță, astfel încât copiii să nu perceapă vreo discrepanță între ce spun și ce fac. Prin sfaturi înțelepte și prin propriul exemplu, părinții îi pot ghida pe copii spre bine și către un drum de viață corect și luminos (Prov. IV, 10–11; XX, 7)²². Puterea cuvântului și exemplul personal au un impact profund în formarea copiilor, fapt confirmat și de știința psihologiei. Dacă părinții ignoră această metodă, este puțin probabil să obțină rezultatele dorite.

O altă metodă educativă importantă recomandată este consecvența. Aceasta presupune supraveghere constantă, încredere în potențialul copilului și perseverență în procesul educațional. Părinții nu trebuie să se lase descurajați de eșecuri temporare, ci să continue cu răbdare formarea copilului. Lipsa de implicare duce, în timp, la comportamente deviate care devin o povară atât pentru familie, cât și pentru societate. Autorul biblic compară un copil needucat cu „un cal neîmblânzit, care nu aduce niciun folos”, afirmând că „fiul lăsat în voia lui devine obraznic” (Sirah XXX, 8).

Deși aceste metode nu garantează succesul în toate cazurile, ele sunt apreciate de pedagogie, pentru că țin cont de unicitatea fiecărui copil. Întrucât nu toți copiii răspund la sfaturi sau exemple bune, cărțile didactice recomandă, în astfel de cazuri, utilizarea mustrei: „Mustră pe fiul tău și el îți va fi sprijin și bucurie pentru sufletul tău” (Prov. XXIX, 17). Această mustrare trebuie să fie constructivă, nu umilitoare. În acest sens, se afirmă: „Cel care își corectează fiul se va bucura de el și va fi laudat în comunitate” (Sirah XXX, 2)²³, iar în alt loc: „Cine își iubește fiul, îl ceartă la timpul potrivit” (Prov. XII, 24). Aplicarea mustrării cu înțelepciune este mai eficientă decât indulgența dăunătoare: „Cercetează-ți fiul și pune-l la treabă, ca să nu ajungă de rușine” (Sirah XXX, 13)²⁴.

Pentru acei copii care nu pot fi corecți doar prin mustrare și nu urmează sfaturile părinților, cărțile didactice admit, în cazuri excepționale, recurgerea la pedeapsa fizică: „Cine cruță toiagul, își urăște fiul” (Prov. XII, 24). Totuși, această măsură trebuie aplicată cu moderație și niciodată sub

---

22 L. Mangenot, *Eniani*, în „Dictionnaire de la Bible”, vol. II, col. 1791.

23 Iosepho Knaheubauer, *op. cit.*, p. 40.

24 J. A. Petit, *op. cit.*, t. VIII, p. 320.

impulsul mâniei, care afectează rațiunea (Ecl. VII, 9)²⁵. Această metodă este una dură și, tocmai de aceea, părinții sunt încurajați să recurgă mai întâi la mijloacele educative mai blânde, pentru a nu ajunge în situația neplăcută de a o folosi. Chiar dacă este o soluție mai puțin umană, uneori poate preveni comportamentele grave și consecințele lor²⁶.

Răbdarea este, de asemenea, considerată o calitate esențială în educația copiilor. Având în vedere că educația este un proces de durată, părinții nu trebuie să se aștepte ca cei mici să se comporte dintr-o dată ca niște adulți. Este necesar să li se transmită treptat cunoștințele și să li se formeze obiceiuri care definesc o educație solidă. Ecclesiastul subliniază acest aspect: „Mai de preț este sfârșitul unui lucru decât începutul lui; și mai valoros este un spirit răbdător decât unul grăbit și trufaș” (Ecl. VII, 8).

4. Responsabilitățile copiilor față de părinți

Cărțile didactice nu se limitează doar la a evidenția obligațiile părinților față de copii, ci subliniază și responsabilitățile pe care copiii le au față de părinți. Aceștia din urmă merită cea mai înaltă apreciere din partea fiilor și ficelilor lor, pentru sacrificiile pe care le-au făcut și pentru răspunderea majoră pe care și-au asumat-o în educarea lor, un proces care începe din sânul familiei.

Cel mai important și nobil sentiment pe care copiii trebuie să-l cultive față de părinți este iubirea. Această iubire se naște din valorile și trăirile alese pe care părinții le-au semănat în inima copiilor lor²⁷. Iubirea autentică față de părinți se exprimă prin ascultare, respect, sprijin și loialitate. Cartea Proverbelor oferă o formulare clară a acestei datorii: „Păzește, fiule, învățătura tatălui tău și nu respinge sfaturile mamei tale; poartă-le în inima ta” (Prov. VI, 20–21). Copiii nu trebuie să asculte de părinți doar pentru că le-au dat viață, ci și pentru că se dedică formării și fericirii lor, oferindu-le sprijin în drumul vieții. Toate eforturile părinților, sfaturile și exemplul lor devin inutile dacă nu sunt urmate de respect și punere în practică. De aceea, în Proverbe citim: „Ascultă de tatăl tău, care te-a născut, și nu disprețui mama ta când a îmbătrânit” (Prov. XXIII, 22).

---

25 Cl. Fillion, *op. cit.*, p. 575.

26 J. B. Knor, *op. cit.*, p. 29.

27 L. Desbras, „Enfants”, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, t. V, Forgotten Books, London, 2018, col. 25.

Fiecare copil trebuie să înțeleagă că sfaturile primite de la părinți urmăresc doar binele lui. Prin ascultare, copilul își exprimă recunoștința și aduce bucurie părinților săi: „Tatăl celui drept se bucură, iar cel care a născut un fiu înțelept se veseleşte de el” (Prov. XXIII, 24). Tot ascultarea de părinți aduce binecuvântări atât spirituale, cât și materiale – fericire și o viață lungă: „Ascultă, fiule, căci astfel îți vor fi adăugați ani de viață și propășire” (Prov. IV, 10)²⁸. În același sens, se arată că „învățătura părinților aduce zile îndelungate și binecuvântări” (Prov. III, 2).

Pe lângă ascultare, părinții trebuie onorați de copiii lor cu respect deosebit²⁹. Acest respect se leagă profund de recunoștința față de toate sacrificiile făcute pentru creșterea și educarea lor. Cinstirea părinților, poruncă fundamentală din Decalog, se concretizează prin grija constantă de a nu-i răni, de a nu le aduce suferință sau rușine (Prov. XX, 20).]³⁰. Respectul sincer față de părinți aduce cu sine iertarea păcatelor (Sirah III, 3), viață lungă, fericită și prosperă (Prov. IV, 10; Sirah III, 3, 9), dar și bucuria unei familii numeroase (Sirah III, 5).

O altă datorie esențială menționată în cărțile didactice este **ajutorarea părinților**, mai ales atunci când aceștia se confruntă cu neputință sau bătrânețe. Scriptura îndeamnă: „Fiule, sprijină-l pe tatăl tău la bătrânețe și nu-l întrista cât trăiește” (Sirah III, 12)³¹. Când părinții ajung în situații dificile sau nu mai pot munci, copiii au datoria morală și spirituală de a le oferi sprijin, întocmai cum ei au fost susținuți în copilărie.

În acest sens, ajutorul oferit părinților este prezentat ca o poruncă divină: „Fiule, sprijină pe tatăl tău la bătrânețe și nu-l întrista în viața lui..., căci milostenia arătată tatălui nu va fi uitată... În ziua necazului tău, Domnul își va aduce aminte de tine, iar păcatele tale se vor topi precum gheața în soare” (Sirah III, 12, 14–15).

Refuzul de a sprijini părinții în momentele grele este considerat un păcat grav, iar cei care procedează astfel sunt descriși în cărțile didactice drept persoane lipsite de onoare și de harul divin: „Cel care își părăsește

28 Pr. Ioan Popescu-Mălăești, *Studii și comentarii. Proverbele lui Solomon*, fasc. V, Tipografia „România Mare”, București, 1930, p. 37.

29 E. Mangenot, „Enfants”, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, t. II, Forgotten Books, London, 2018, col. 1791.

30 E. Bigot, „Livre des Proverbes”, în *Dictionnaire de Théologie catholique*, t. XII, Forgotten Books, London, 2018, col. 931.

31 Ernst Bertheau, *Die Sprüche Salomos*, Hansebooks GmbH, Norderstedt, 2016, p. 60.

tatăl este ca un hulitor, iar cel care își mânia mama este blestemat de Domnul” (Sirah III, 16)³².

Toate aceste învățături arată clar că relațiile dintre părinți și copii devin trainice și armonioase doar atunci când și copiii își îndeplinesc îndatoririle. Această reciprocitate consolidează familia și, prin extensie, contribuie la sănătatea și dezvoltarea societății.

Relațiile dintre părinți și copii în viziunea creștinismului își au rădăcina în Vechiul Testament. Însă în Noul Testament, familia primește o valoare și mai înaltă, fiind ridicată la demnitatea de taină sfântă prin binecuvântarea lui Hristos asupra căsătoriei. Apostolul Pavel compară legătura dintre soți cu cea dintre Hristos și Biserică (Efes. V, 23). Astfel, căsătoria devine o instituție binecuvântată de Dumnezeu (Matei XIX, 6), iar unitatea dintre soți, fundamentată pe iubire, este de nezdruccinat, asemenea relației dintre Hristos și Biserica Sa (Efes. V, 25–27).

După cum în Biserică, prin predică și Sfintele Taine se urmărește mântuirea și sfințirea credincioșilor, la fel și în familie – ca imagine a Bisericii – părinții sunt chemați să își protejeze copiii de pericolele păcatului, lucru ce poate fi împlinit doar printr-o educație solidă, cu baze morale, religioase și sociale.

Conform Evangheliei, părinții au o datorie sacră de a se ocupa de creșterea și educarea copiilor, întrucât aceștia sunt ființe fragile, care au nevoie de sprijin emoțional, spiritual și material. Hristos i-a iubit pe copii, numindu-i moștenitori ai Împărăției lui Dumnezeu (Matei XIX, 14). El a poruncit părinților să-i lase pe copii să vină la El și le-a arătat că trebuie să fie la fel de curați și nevinovați ca ei (Matei XIX, 3). Prin urmare, părinții sunt chemați să-i conducă pe copiii lor spre Hristos, iar aceasta nu se poate realiza decât printr-o educație aleasă și constantă.

Și în cadrul familiei creștine, relațiile dintre părinți și copii urmează aceleași principii esențiale recomandate de cărțile didactice din Vechiul Testament, însă cu îmbunătățirile aduse de Învățătura Mântuitorului. Dacă în Vechiul Testament porunca iubirii se limita la comunitatea poporului ales, în Noul Testament dragostea creștină se extinde la întreaga omenire. Sfântul Apostol Pavel subliniază acest adevăr afirmând că, în Hristos, „nu mai există nici iudeu, nici grec, nici rob, nici liber, nici bărbat, nici femeie, pentru că toți sunteți una în Hristos Iisus” (Gal. III, 28). Această învățătură arată

---

32 J. A. Petit, *op. cit.*, t. VIII, p. 320.

că părinții, în cadrul familiei creștine, trebuie să-i învețe pe copii să manifeste iubire și respect nu doar față de cei apropiați sau de același neam, ci față de toți oamenii, deoarece toți sunt creați de același Dumnezeu și sunt fiii aceluiași Tată ceresc. Mântuitorul spune: „Toate ale Mele sunt ale Tale și toate ale Tale sunt ale Mele” (Ioan XVII, 10), iar Sfântul Pavel confirmă că toți cei care poartă numele de creștini sunt egali în fața lui Dumnezeu, pentru că „același Domn este Domnul tuturor” (Rom. X, 12).

Totodată, conceptul de dreptate primește o nouă dimensiune în Noul Testament, față de cea specifică Legii Vechiului Testament. Dacă în Legea lui Moise dreptatea era aplicată în limitele stricte ale poporului Israel, în Noul Legământ ea capătă un caracter universal, consacrand egalitatea în drepturi și responsabilități între toți oamenii. Astfel, familia creștină este chemată să cultive în copii o dreaptă judecată, bazată pe învățătura Mântuitorului: „Căci vă spun: dacă dreptatea voastră nu o va întrece pe cea a cărturarilor și fariseilor, nu veți intra în Împărăția cerurilor” (Matei V, 20).

În concluzie, putem afirma că principiile pedagogice prezente în cărțile didactice ale Vechiului Testament au avut și continuă să aibă un rol semnificativ în formarea morală și educativă a generațiilor din popoarele creștine. Un semn al aprecierii profunde de care s-au bucurat aceste principii este faptul că multe dintre ele au fost preluate în proverbele populare. Iată câteva exemple din înțelepciunea populară românească: „Obiceiul din tinerețe rămâne și la bătrânețe” (cf. Prov. XXII, 6); „La mâncare fii cumpătat, la băutura măsurat” (cf. Prov. XXIII).

Aceste principii au pătruns în conștiința credincioșilor și prin intermediul slujbelor religioase, care au și un rol educativ important, mai ales prin citirea paremilor în timpul Postului Mare. Multe dintre aceste paremi sunt extrase chiar din cărțile didactice ale Vechiului Testament, întărind astfel influența lor în viața spirituală și morală a familiei creștine.

Concluzii

Privind în ansamblu bogăția duhovnicească și pedagogică a învățăturilor desprinse din cărțile didactice ale Vechiului Testament, apreciem că devine limpede că educația copiilor în sânul familiei nu este doar o obligație morală, ci o chemare sacră³³, un act de participare a omului la lucrarea mântui-

---

33 Ioan-Gheorghe Rotaru, “Current Values of Education and Culture”, In *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, edited by

toare a lui Dumnezeu în lume. Familia, în viziune creștin-ortodoxă, nu este doar locul unde se nasc copiii, ci și spațiul în care se zămislesc conștiințe vii, pătrunse de lumină, iubire și adevăr.

Această lucrare formativă nu este întreprinsă de părinți singuri, în mod individualist, ci în comuniune cu Dumnezeu, cu Biserica și cu Tradiția care le oferă uneltele și reperatele necesare. Înțelepciunea cărților vechi-testamentare confirmă acest adevăr: orice formă de educație care exclude dimensiunea spirituală rămâne incompletă, șubredă și incapabilă să zidească în copil o temelie trainică pentru viață. Virtuți precum ascultarea, respectul, cumpătarea, dreptatea sau iubirea de muncă nu pot fi cu adevărat cultivate decât într-un cadru familial în care Dumnezeu este prezent ca fundament al existenței și model absolut de iubire și adevăr.

Acolo unde părinții își înțeleg cu smerenie și dăruire menirea de a fi primii dascăli ai copiilor lor, acolo se zidește o familie sănătoasă, iar prin aceasta – o societate temeinică, întemeiată pe valori durabile. Fiecare cuvânt bun, fiecare sfat înțelept și fiecare rugăciune rostită pentru copil în casa creștină nu se pierde, ci se așază ca o cărămidă în zidirea sufletului său. De aceea, educația creștină în familie nu este doar un proces trecător, legat de o anumită vârstă sau etapă, ci o lucrare cu rezonanță veșnică, ale cărei roade se văd nu doar în viața pământească, ci și în Împărăția lui Dumnezeu.

În lumina acestei înțelegeri, familia se dezvăluie ca o veritabilă școală a desăvârșirii, în care conștiința copilului este formată nu prin constrângere, ci prin iubire; nu prin teamă, ci prin încredere; nu prin autoritate seacă, ci prin exemplu viu. Tocmai această pedagogie a iubirii și a slujirii, întemeiată pe cuvântul Scripturii și luminată de harul divin, poate asigura continuitatea credinței, echilibrul moral și bucuria trăirii în adevăr.

Concluzionăm că redescoperirea valorilor educative ale cărților didactice ale Vechiului Testament nu reprezintă un simplu exercițiu intelectual, ci o necesitate urgentă pentru revitalizarea vieții de familie și pentru reconfigurarea societății contemporane în duhul lui Hristos. Familia creștină, luminată de cuvântul lui Dumnezeu, rămâne spațiul privilegiat în care sufletul copilului este pregătit să devină nu doar un cetățean responsabil, ci și un moștenitor al Împărăției cerurilor.

Bibliografie:

- ✦ BERTHEAU, Ernst, *Die Sprüche Salomos*, Hansebooks GmbH, Norderstedt, 2016.
- ✦ CHIALDA, Pr. Prof. M., „Învățăături moral-sociale în Proverbele lui Solomon”, în *Studii Teologice*, an. VII (1950), nr. 1–2.
- ✦ *Dictionnaire de la Bible* vol. II, Letouzey et Ané, Paris, 1909.
- ✦ *Dictionnaire de Théologie catholique*, t. V, Forgotten Books, London, 2018.
- ✦ FILLION, Cl., *La Sainte Bible*, Independent Publishers Group, Chicago, 2021.
- ✦ KNAHEUBAUER, Iosepho, *Commentarius in Proverbia*, Generic Publisher, Paris, Homebush West, 1918.
- ✦ KNOR, J. B., *Die Pädagogik der Hl. Schrift*, G.J. Manz, Regensburg, 1925.
- ✦ LESÊTRE, Henri, *La Sainte Bible, Texte de la Vulgate: Le Livre des Proverbes*, Forgotten Books, London, 2020.
- ✦ PETIT, J. A., *La sainte Bible*, vol. VIII, Forgotten Books, London, 2024.
- ✦ PODECHARD, Emmanuel, *L'Éclésiaste*, Legare Street Press, Hungerford, 2022.
- ✦ POPESCU-MĂLĂEȘTI, Pr. Ioan, *Studii și comentarii. Proverbele lui Solomon*, fasc. V, Tipografia „România Mare”, București, 1930.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Current Values of Education and Culture”, In *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, edited by Nicoleta Elena Heghes, pp. 87-92, Princeton, NJ, United States of America, 2021. DOI: 10.5281/zenodo.5507021.
- ✦ ROTARU, Ioan-Gheorghe, “Valences of Education”, în *Proceedings of the 23th International RAIS Conference on Social Sciences and Humanities*, August 15-16, 2021, Princeton, NJ, United States of America, pp. 190-196. DOI: 10.5281/zenodo.5507180.
- ✦ TARNAVSCHI, Vasile, *Arheologia biblică*, Editura Consiliului Eparhial Ortodox al Bucovinei, Tiparul „Glasul Bucovinei”, Cernăuți, 1930,
- ✦ TIMUȘ, Gherasim, *Note si meditațiuni asupra psalmilor*, Tipografia „Gutenberg” Joseph Göble, București, 1986.